

ELEKTRONSKO POSLOVANJE – UVAJANJE MEDNARODNEGA STANDARDA UN/EDIFACT V POSLOVNO IN BANČNO OKOLJE

Lidija Slana, Nova Ljubljanska banka, d.d., Ljubljana
Janez Strojani, janez.strojani@perftech.si

Izveček

Elektronsko poslovanje med podjetji in njihovimi bankami je v zadnjih letih zelo napredovalo. Rip uspešno nadomešča prenos papirnih dokumentov zaradi številnih prednosti, ki se kažejo v avtomatizaciji poslovnih postopkov od samega začetka poslovnega procesa (npr. naročila) pa vse do končnega plačila preko bančnih računov. V podporo ripu so bili razviti številni nacionalni standardi, vendar globalni razvoj svetovne trgovine zahteva uvedbo mednarodnega standarda. Ta standard se imenuje UN/EDIFACT in je bil razvit pri delovnem telesu Združenih narodov UN/CEFACT na osnovi sintakse standarda ISO 9735.

Ta članek prikazuje zelo kratek pregled razvoja standardizacije v svetu in Sloveniji, prednosti mednarodnega standarda UN/EDIFACT ter potrebo po uporabi enotnega standarda v poslovnih razmerjih med podjetji in bankami v reformiranem plačilnem prometu v slovenskem gospodarstvu. Delovna skupina za standarde je del projektne skupine za reformo plačilnih sistemov in pripravlja priročnike za sedem UN/EDIFACT finančnih sporočil. Nekaj bank skupaj s svojimi komitenti pripravlja testiranje teh sporočil od julija 1999.

Abstract

The electronic commerce between enterprises and their banks has reached a great progress in last years. Transfer of paper documents between business partners has been successfully replaced by electronic data interchange (EDI) for great advantages that resume in automatization of business procedures from the very beginning of the business process (i.e. order) to the final payment from bank to bank account. Several national standards were developed to support EDI, but the global development has been approaching an international standard for the needs of world trade. This standard is called UN/EDIFACT and has been developed using the syntax of the ISO 9735 standard by the working body UN/CEFACT of United Nations.

The article is giving a general outlook of the development of standardization in the world and in Slovenia, of the advantages of the international standard UN/EDIFACT, and the need to use the international standard in business relations between enterprises and banks in the reformed payment operations in Slovenian economy. The working group for standards is the part of the reform of the payment systems project group and has been preparing manuals for seven UN/EDIFACT financial messages. Some banks and their customers have been testing the use of the messages from July 1999.

UVOD

Razvoj elektronskega poslovanja med različnimi ekonomskimi subjekti je v zadnjih letih dosegel nesluten razmah. Prehod od klasičnega papirnega poslovanja na elektronsko je povzročil pravo revolucijo skoraj na vseh področjih gospodarskega in družbenega življenja. Na tem mestu se bomo omejili na uvajanje elektronskega poslovanja v preskrbovalnih verigah s posebnim pou-

darkom na pomen uvajanja enotnega standarda, predvsem v zaključni fazi poslovnega procesa, to je v fazi plačila za prejete proizvode ali opravljene storitve, ki se izvršujejo preko poslovnih bank.

Danes ni treba posebej poudarjati, da je elektronsko poslovanje v celoten sistem preskrbovalnih verig v gospodarstvu vneslo vrsto sprememb. Podjetja, ki so se

hitro zavedla vseh prednosti elektronskega poslovanja, jih s pridom izkoriščajo v poslovanju s poslovnimi partnerji, da na primer hitreje pridejo do najugodnejšega ponudnika storitev, surovin za nadaljnjo obdelavo, proizvodov za nadaljnjo prodajo, prevoznika končnih proizvodov, imajo možnost kvalitetnejšega dostopa do potencialnega uporabnika, kupca proizvodov in storitev itd. Banke uspešno uvajajo elektronsko poslovanje s svojimi komitenti in s tem bogatijo paleto bančnih storitev. Državni organi, posebej davčna uprava, razmišljajo o elektronskem poslovanju z davčnimi zavezanici, kar so uvedle že nekatere tuje države.

Tudi notranja organizacija v podjetjih in bankah se spreminja in racionalizira z nadomeščanjem papirnih dokumentov z elektronskimi. Bistvene prednosti elektronskega poslovanja za notranjo organizacijo so v tem, da se vsak podatek zajame le enkrat in s tem se izognemo napakam ponavljanja zapisov; pretok podatkov in informacij je bistveno hitrejši v primerjavi s klasičnimi načini, kot so prenašanje papirnih dokumentov po pošti, pošiljanje po telefaksu itd., omogočena je avtomatizacija vseh zaporednih postopkov in s tem cenejša obdelava ter krajši odzivni časi; omogočen je boljši nadzor nad poslovanjem in povečana učinkovitost poslovanja, zlasti ker se poslovanje na tak način odvija v najkrajšem možnem času.

STANDARDI ELEKTRONSKEGA POSLOVANJA – MEDNARODNI STANDARD UN/EDIFACT

Računalniška izmenjava podatkov (rip) ali Electronic Data Interchange (EDI) ni novost v poslovnem svetu. Nekatera podjetja so uporabljala lastno razvita orodja za rip že v poznih šestdesetih letih. Dokumentacijo so si podjetja izmenjevala preko svojih računalniških aplikacij. Ker pa je razvoj varnega in zanesljivega sistema prenosa podatkov zahteval velika finančna vlaganja, so se podjetja, običajno tista iz iste panoge, začela povezovati. Poslovni partnerji so se morali odločiti za uporabo skupnega jezika - standarda za svoja poslovna in komercialna sporočila, da je lahko uvajanje tehnologije ripa ostalo stroškovno upravičeno.

Sredi sedemdesetih let so se po svetu na raznih poslovnih področjih začeli pojavljati standardi za rip, ki so postopoma prerasli v nacionalne standarde. Kmalu pa je postalo jasno, da se mora vzpostaviti mednarodni standard za rip, ki bi zadostil vsem zahtevam sodobnega globalnega poslovanja.

Kot sintaksa za oblikovanje elektronskih sporočil se je začel uporabljati standard ISO 9735. To sintakso je prevzelo več mednarodnih organizacij za standardizacijo (ANSI, ISO itd.) in tudi mednarodnih panožnih organizacij (S.W.I.F.T. za bančništvo, ODETTE za avtomobilsko industrijo itd.) za oblikovanje standardov elektronske izmenjave podatkov.

Sintakso ISO 9735 je prevzela tudi skupina za oblikovanje elektronskih sporočil UN/EDIFACT (United Nations Electronic Data Interchange for Administration, Commerce and Transport), ki deluje v okviru delovnega telesa Organizacije združenih narodov za poenostavitev mednarodnega poslovanja (prej UN/ECE/WP.4, danes UN/CEFACT – Centre for the Facilitation of Procedures and Practices for Administration, Commerce and Transport).

V delovnem telesu UN/CEFACT, ki ima sedež v Ženevi, je stalno prisotnih več kot 60 držav. Sodelujejo tudi mnoge mednarodne organizacije, kot so Evropska komisija, IATA, International Chamber of Commerce, ISO, International Chamber of Shipping, EAN International, združenje britanskih bank APACS itd.

Skupščina UN/CEFACT izdaja standard UN/EDIFACT dvakrat letno. Seznam računalniških sporočil UN/EDIFACT je spomladi 1999 vseboval že 222 sporočil (175 standardnih in 47 v pripravi).

Mednarodna panožna organizacija (S.W.I.F.T., Ean International itd.) iz nabora razpoložljivih sporočil izbere sporočila, ki pokrivajo njene poslovne potrebe, opredeli podmnožice teh izbranih sporočil in izda navodila za uvedbo (S.W.I.F.T., EANCOM itd.). Članice organizacije morajo poslovati po navodilih.

Prizadevanja UN/CEFACT potekajo v smeri, da bi posamezne države jasno opredelile vse potrebne papirne in elektronske postopke ter dokumente, objavile kriterije elektronskega poslovanja v državi in oblikovale nacionalni standard elektronskih sporočil v okviru celotnega scenarija (podmnožica oz. podstandard UN/EDIFACT).

RAZVOJ STANDARDIZACIJE NA PODROČJU BANČNEGA SEKTORJA V SVETU

V letu 1993 je bila ustanovljena Evropska komisija za bančne standarde (ECBS) z nalogo, da razvija tehnične rešitve za vse članice Evropske unije na področju bančništva (tehnična bančna infrastruktura, posebni plačilni sistemi, podpora evropskemu skupnemu trgu). Komisija je za elektronsko izmenjavo podatkov našla trdno osnovo v standardu UN/EDIFACT in izdala svoje strateško priporočilo, v katerem poudarja, da se uporaba tega standarda naglo širi v vsem bančnem okolju, kajti glavno svetovno bančno omrežje S.W.I.F.T. podpira UN/EDIFACT. Namen priporočila je, da se zagotovi skupen tehnični pristop in se zaznamuje interes evropskih bank, ki množično pristopajo k uveljavitvi tega standarda. ECBS nadalje priporoča vsem finančnim institucijam, da sprejmejo strategijo na tem področju z upoštevanjem naslednjih štirih pogojev:

- novi sistemi morajo biti sposobni za procesiranje celotnega UN/EDIFACT-a,

- obstoječi sistemi morajo omogočati konvertiranje,
- novi bančni standardi naj bodo dostopni v UN/EDIFACT- u z dnem objave,
- obstoječi bančni standardi, za katere je predvideno, da ostanejo v uporabi, naj bodo dostopni tudi v UN/EDIFACT - u.

RAZVOJ STANDARDIZACIJE V SLOVENIJI

V Sloveniji od leta 1994 obstaja priporočilo za predlog slovenskega standarda (kratica: PSIST), ki predvideva uporabo standarda ISO-9735 in na njegovi podlagi oblikovanih elektronskih sporočil (UN/EDIFACT, S.W.I.F.T., EDIFICE itd.). Vlada RS Slovenije je dala pobudo za ustanovitev Strateškega odbora Nacionalnega telesa za poenostavitev vseh postopkov v celotni ekonomiji. Ustanovni dokumenti in program dela so v pripravi.

V medbančnem poslovanju, ki zajema izvrševanje plačilnih nalogov med bankami (domaćimi in tujimi) za lasten račun ali za račun komitenta, so se v Sloveniji že trdno uveljavili mednarodni S.W.I.F.T. standardi.

Agencija RS za plačilni promet (APP) vodi račune pravnih oseb (ostanek iz prejšnjega sistema z družbeno lastnino) in prenaša sredstva z računa na račun pravne osebe. Uporablja se tako imenovani APP standard, ki je značilen le za Slovenijo in še nekatere druge države bivše Jugoslavije.

Nekatera podjetja, zlasti tista, ki poslujejo s tujino, v medsebojnih poslovnih odnosih uporabljajo UN/EDIFACT standard, večinoma na pobudo tujih poslovnih partnerjev.

STANDARDI V REFORMIRANEM PLAČILNEM PROMETU

V okviru Banke Slovenije od leta 1996 poteka projekt reforme plačilnih sistemov. Prvi dve izvedbeni fazi projekta sta obsegali odprtje računov obvezne rezerve ter poravnalnih računov bank in hranilnic v Banki Slovenije ter uvedbo dveh sistemov plačevanja preko poravnalnih računov. Praviloma se prenos večjih zneskov izvršuje v sistemu bruto poravnave v realnem času (BPRČ), prenos paketov zneskov majhnih vrednosti pa v več dnevniških presekih preko sistema žiro kliringa (ŽK), in sicer na podlagi S.W.I.F.T. standarda. Banke opravljajo preko teh sistemov transakcije za svoj račun in za račun svojih komitentov – fizičnih oseb in samostojnih podjetnikov. V oba sistema se vključuje tudi Agencija RS za plačilni promet, kadar gre za prenos sredstev z računov pravnih oseb na račune bančnih komitentov in obratno. Tretja do šesta faza projekta reforme zajema migracijo računov pravnih oseb v banke in s tem bodo banke opravljale celotno paleto svojih storitev skupaj s storitvami plačilnega prometa za vse svoje komitente.

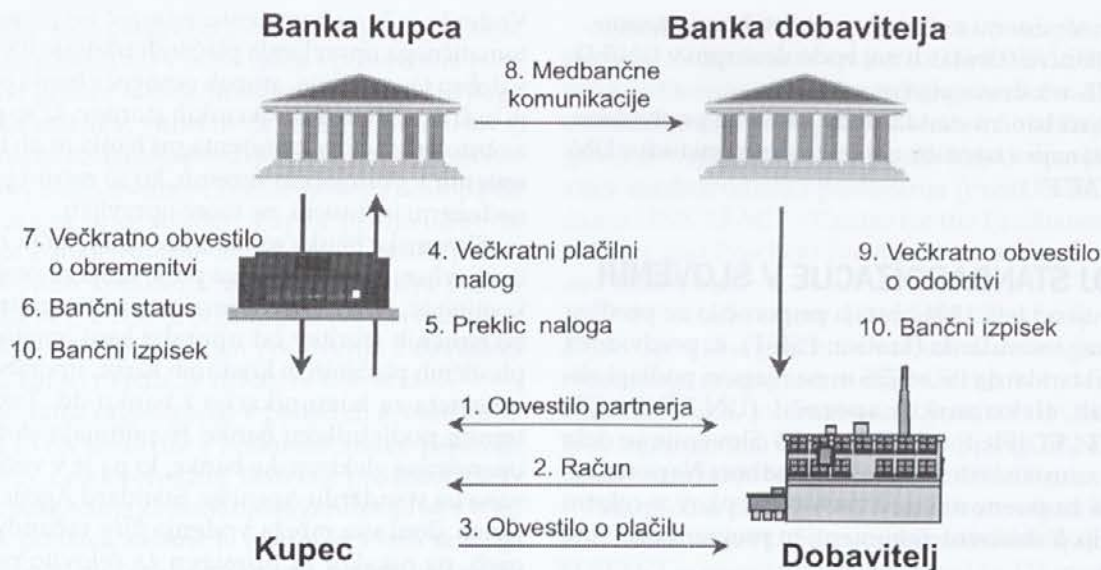
Vodenje računa komitentu namreč ne pomeni le avtomatičnega opravljanja plačilnih transakcij v breme in v dobro tega računa, ampak omogoča banki opravljanje tudi drugih netransakcijskih storitev, ki so povezane z obstojem računa komitenta pri banki in jih banka komitentu v obstoječem sistemu, ko so računi pri drugi – nedenarni instituciji, ne more opravljati.

Slovenske banke so naredile velik korak naprej pri uveljavljanju elektronskega poslovanja za svoje sedanje komitente. Fizične osebe imajo na izbiro pestro ponudbo bančnih storitev od uporabe bankomatov, raznih plastičnih plačilnih in kreditnih kartic, uporabe omrežja interneta za komunikacijo z banko itd. Tudi samostojnim podjetnikom banke že ponujajo storitve tako imenovane elektronske banke, ki pa je v večini zasnovana na standardu Agencije. Standard Agencije, na katerem sloni vsa mreža vodenja žiro računov pravnih oseb, pa nikakor ni primeren za celovito poslovanje pravne osebe z banko, saj v tem standardu ni možno predlagati banki večkratnih nalogov, ni možno nuditi storitve direktne obremenitve, trajnega naloga, avtomatičnega depozita ob koncu dneva itd. Zato se ob izvajanju reforme upravičeno postavlja vprašanje, kateri standard omogoča čim hitrejše in po vsebini kvalitetno elektronsko poslovanje med banko in njenim bodočim komitentom – pravno osebo, ter med pravnimi osebami samimi v domačem in hkrati mednarodnem poslovanju.

V okviru projektne skupine za reformo plačilnih sistemov pri Banki Slovenije je bila jeseni 1998 ustanovljena delovna skupina za standarde. Delovna skupina, ki jo sestavljajo predstavniki iz Banke Slovenije, poslovnih bank in zunanji strokovnjaki, je sestavljena iz več podskupin (za pripravo papirnega plačilnega naloga, za pravna vprašanja, za SWIFT). Njen namen je priprava standarda izmenjave plačil med pravnimi osebami preko transakcijskih računov, ki jih bodo te pravne osebe odprle pri poslovnih bankah.

Delovna skupina je proučila trende standardizacije plačilnih sporočil v svetu in posebej v Evropi. V ta namen se je povezala z evropskimi in domačimi institucijami, ki pripravljajo in realizirajo standarde (UN/CEFACT, RCBS, USM – Urad RS za standardizacijo in meroslovje) in drugimi.

Posebna podskupina je na osnovi svojih ugotovitev in z zavestjo, da je v povezavi Slovenije z gospodarskimi tokovi v Evropi in svetu nujna uvedba evropskih oziroma svetovnih standardov, pripravila predlog standardov za izmenjavo plačilnih sporočil med banko in komitentom na osnovi standarda UN/EDIFACT. Dokument, ki zajema tudi pravne podlage, predlog papirnega plačilnega naloga, opis sintakse ISO 9735, povezavo plačilnih sporočil v standardu SWIFT s plačilnimi sporočili v standardu UN/EDIFACT, je bil sprejet na

Slika 1: Potek trgovinskih in finančnih sporočil

Svetu Banke Slovenije 9. februarja 1999.¹ Objavljeni dokument je bil le uvod v snov standardov, delovna podskupina pa delo nadaljuje in pripravlja priročnike s podrobnimi navodili in konkretnimi primeri za naslednja plačilna sporočila:

- večkratni plačilni nalog (PAYMUL) – nalog, ki ga posreduje komitent banke – nalogodajalec svoji banki za plačilo svoje finančne obveznosti pri komitentu iste ali druge banke
- večkratno obvestilo o odlivu (DEBMUL) – sporočilo, ki ga banka pošlje svojemu komitentu – nalogodajalcu, da je obremenila njegov račun
- večkratno obvestilo o prilivu (CREMUL) – sporočilo, ki ga banka pošlje svojemu komitentu – upravičencu, da je odobrila njegov račun
- bančni izpisek (FINSTA) – izpisek o prometu in stanju na računu, ki ga banke ob zaključku dnevne obdelave pošiljajo svojim komitentom
- bančni status (BANSTA) – sporočilo, ki ga banka pošlje svojemu komitentu o trenutnem stanju njegovega Plačilnega naloga oziroma Preklica naloga
- preklic naloga (FINCAN) – nalog za delni ali celotni preklic Plačilnega naloga, ki ga je nalogodajalec že poslal svoji banki
- direktna obremenitev (DIRDEB) – sporočilo, ki ga komitent banke, upnik v poslovnem procesu, pošlje svoji banki, da bo sprožila postopek obremenitve računa dolžnika v poslovnem procesu, ki je komitent te ali druge banke.

Vsa ta sporočila vsebujejo tudi ustrezne reference, ki omogočajo avtomatično knjizenje v aplikacijah tako pri

poslovnih partnerjih kot pri njihovih bankah. Vsi priročniki o zgoraj navedenih finančnih sporočilih UN/EDIFACT bodo vsebovali konkretne primere in se bodo sproti dopolnjevali na osnovi izkušenj, pridobljenih pri testiranju bank in komitentov. Testiranje poteka od julija 1999.

ELEMENTI ELEKTRONSKE IZMENJAVE PODATKOV MED BANKO IN KOMITENTOM

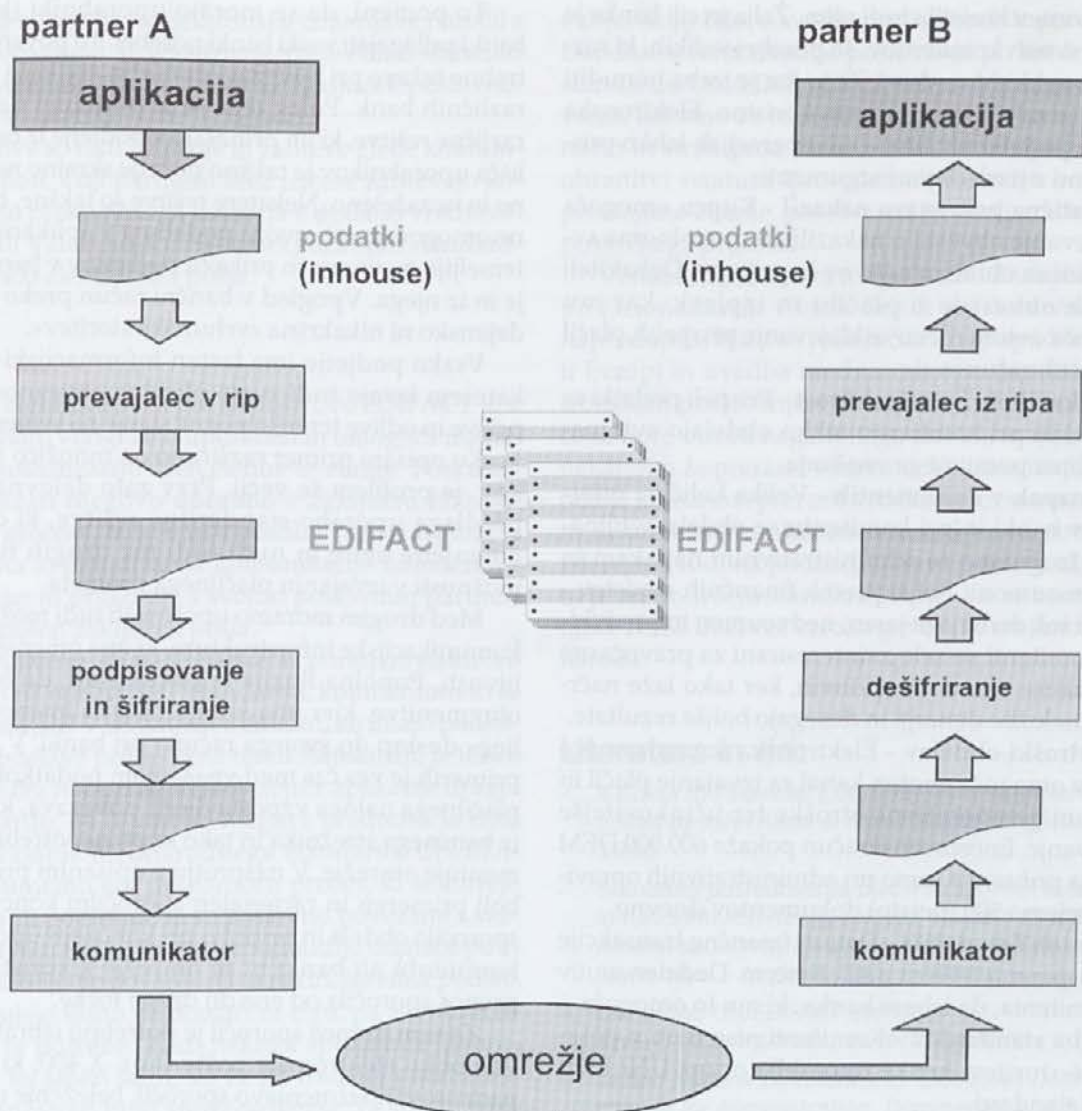
Pri uvedbi elektronske izmenjave podatkov moramo upoštevati sestavine računalniške izmenjave podatkov. To so:

- podatki, ki jih preoblikujemo v standardizirano obliko. Zagotavlja jih informacijski sistem (aplikacije). V standardizirano obliko jih preoblikujemo s pomočjo programskega paketa rip (prevajalec v rip).
- telekomunikacije, ki omogočajo varen in zanesljiv prenos podatkov
- varnost podatkov, da onemogočimo nedovoljene dostope do podatkov in zagotovimo verodostojnost podatkov
- obdelava prejetih podatkov na način, ki omogoča logične in druge kontrole ter odzivanje sistema na prejete podatke.

PLAČILNI PROMET IN ELEKTRONSKA IZMENJAVA PODATKOV

Bistvo pojma "plačilni promet" je v tem, da se v moderem tržnem gospodarstvu prav vsaka obveznost, nastala

¹ Osnovni dokument je objavljen je na internetu na spletni strani Banke Slovenije www.bsi.si pod poglavjem Plačilni sistemi.

Slika 2: Potek izmenjave podatkov po elektronski poti

v nekem poslovnem razmerju med dvema partnerjema ali kakršna koli druga obveznost, dokončno poravna v denarju. Možna je direktna poravnava obveznosti z gotovino, ki pa ostaja vedno bolj omejena na plačevanje vsakdanjih izdatkov fizičnih oseb in gospodinjstev, čeprav se tudi tu vedno bolj uveljavljajo tako imenovani moderni plačilni instrumenti (kartice, direktne obremenitve itd.).

V poslovnem življenju pa se skoraj vse plačevanje izvršuje negotovinsko preko posrednikov. Posredniki so denarne institucije - banke, ki opravljajo za svoje komitente plačilne storitve oziroma storitve plačilnega prometa na osnovi depozitov, kreditov in s tem povezanih storitev vodenja računov svojih komitentov. Bančne plačilne storitve morajo biti seveda konku-

renčne plačevanju z gotovino, k čemur je bistveno pripomogla uporaba elektronskega pošiljanja plačilnih nalogov in drugih sporočil, potrebnih za nemoteno izvajanje plačil in njihovo evidentiranje pri komitentih.

PREDNOSTI IN PRIDOBITVE UVEDBE ENOTNEGA STANDARDA ZA IZMENJAVO ELEKTRONSKIH SPOROČIL MED BANKO IN KOMITENTOM

Pridobitve elektronske izmenjave podatkov je treba oceniti z vidika banke in z vidika komitenta. Več bo komitentov elektronskega bančništva, večje bodo koristi in pridobitve za banko. Krog komitentov pa se bo širil

le, če bo storitev koristila tudi njim. Želja in cilj banke je širiti krog svojih komitentov, še posebej velikih, ki razpolagajo z velikimi sredstvi. Za to jim je treba ponuditi nekaj, kar je za njih zanimivo in koristno. Elektronska izmenjava podatkov v finančnih operacijah lahko prispeva k temu z naslednjimi argumenti:

- **avtomatična poravnava nakazil** - Kupcu omogoča usklajevanje obvestil o nakazilih in popolnoma avtomatiziran obračun odlivov in prilivov. Dobavitelj prejme obvestilo o plačilu in izpisek, kar mu omogoča avtomatično usklajevanje prispelih plačil in odprtih računov.
- **boljša kvaliteta in večja hitrost** - Prispeli podatki se v banki in pri komitentu lahko obdelajo avtomatično, brez ponovnega vnašanja.
- **manj napak v dokumentih** - Velika količina informacij v banki in pri komitentu se obdelava avtomatično. Izognemo se administrativnim napakam in nesporazumom. Boljši pretok finančnih sredstev - Bodoči tok denarja je jasen, nedvoumen in predvidljiv. Komitenti so zelo zainteresirani za pravočasne informacije o bodočih prilivih, ker tako lažje načrtujejo naložbe denarja in dosegajo boljše rezultate.
- **nižji stroški obdelav** - Elektronska izmenjava podatkov omogoča enoten kanal za izvajanje plačil in s tem nižje operativne stroške ter učinkovitejše poslovanje. Enostaven izračun pokaže 600.000 DEM letnega prihranka samo pri administrativnih opravilih sprejema 500 (petsto) dokumentov dnevno.
- **evidenten čas plačila** - Datum finančne transakcije je transparenten vsem udeležencem. Dodaten motiv za komitenta, da izbere banko, ki mu to omogoča.
- **uporaba standardov** - Komitenti niso ujeti v posamezno storitev, ker se uporablja odprt UN/EDIFACT standard.
- **boljši nadzor informacij** - Natančni podatki o terjativah in obveznostih so pomemben vir informacij.
- **konkurenčna prednost** - Banka, ki obvladuje tehnologijo ripa, ima veliko konkurenčno prednost pred ostalimi bankami. Lažje pridobiva nove komitente, ker nudi učinkovitejši, hitrejši in obširnejši servis. Ima manjše administrativne stroške, manj napak v postopkih (ročne administrativne napake so skoraj popolnoma izločene zaradi avtomatizma) in manj stroškov, povezanih z njihovo odpravo.

NEKATERE IZKUŠNJE V UPORABI STANDARDA UN/EDIFACT V SLOVENIJI

Kljub takšnim argumentom in priporočilom, ki predvidevajo univerzalen in standardiziran način izmenjave plačilnih sporočil med komitenti in bankami, smo priče nekoordiniranemu pristopu bank, ki ponujajo svoje (različne) aplikacije za izvajanje nekaterih funkcij plačilnega prometa.

To pomeni, da se morajo uporabniki (komitenti bank) prilagajati vsaki banki posebej. To povzroča nepotrebne težave pri povezavi domačih aplikacij s podatki različnih bank. Poleg tega se je potrebno navaditi na različne rešitve, ki jih prinašajo v podjetje iz bank. S stališča uporabnikov je takšno početje skrajno neracionalno in nezaželeno. Nekatere rešitve so takšne, da pri tem ne omogočajo niti uvoza podatkov v aplikacije, ampak temeljijo na vnosu in prikazu podatkov v bančno okolje in iz njega. Vpogled v bančni račun preko interneta dejansko ni nikakršna »vrhunska storitev«.

Vsako podjetje ima lasten informacijski sistem, v katerem izvaja tudi svoje plačilne obveznosti, beleži prilive in odlive ter tako pozna stanje na svojem računu.

Ko opisani primer razširimo na množico uporabnikov, je problem še večji. Prav zato delovna skupina predlaga uporabo standardne rešitve, ki odpravlja omenjene ovire in nudi tudi niz drugih funkcij ter možnosti v izvajanju plačilnega prometa.

Med drugim moramo upoštevati tudi možnosti telekomunikacijske infrastrukture, ki ima omenjene zmogljivosti. Popolna iluzija je pričakovati, da bo zmogla obremenitve, kjer ima komitent tako imenovani »online« dostop do svojega računa pri banki. V nekaterih primerih je ves čas med vnašanjem podatkov v masko plačilnega naloga vzpostavljena povezava, ki jo naloži iz bančnega strežnika in tako se po nepotrebnem obremenjuje omrežje. V nasprotju z opisanim primerom je bolj primeren in racionalen sporočilni koncept, ko se sporočilo obdelava in pripravi pri končnem uporabniku – komitentu ali banki in se omrežje izkoristi samo za prenos sporočila od ene do druge točke.

Za sam prenos sporočil je potrebno izbrati zanesljivo obliko elektronske pošte (npr. X.400, ki omogoča nadzorovano izmenjavo sporočil, beleženje uspešnosti dostave itd.) in ustrezno zaščito, ki mora biti tudi standardizirana.

V Sloveniji se standard UN/EDIFACT uspešno uporablja v zdravstvu oziroma zavarovalništvu. Že dolgo je prisoten v avtomobilski industriji. Narašča tudi uporaba v uspešnih gospodarskih panogah, kot so elektronska industrija in transport. Slovenska podjetja, ki skušajo prodreti na tuje trge, že v prvih stikih s potencialnimi tujimi partnerji naletijo na zahtevo po izmenjavi poslovnih sporočil v standardu UN/EDIFACT. Takšni primeri so Domel Železniki, Iskratel Kranj, Iskra Avtoelektrika Šempeter, Intereuropa in drugi. Še več. Mnoga tuja podjetja svoje poslovne partnerje glede na možnost uporabe sporočil UN/EDIFACT uvrščajo v višji ali nižji bonitetni razred, ki prinaša ustrezno boljše ali slabše pogoje za sodelovanje. Zato želijo nekatera omenjena podjetja uvajati izmenjavo vseh poslovnih – ne le plačilnih dokumentov na enak način tudi z domačimi poslovnimi partnerji. Tudi Mercator, ki je med največjimi trgovinskimi podjetji v Sloveniji, se

pripravlja na vpeljavo elektronske izmenjave naročil s svojimi dobavitelji. Iz tega izhaja, da je edino smiselno uporabljati enak standard tudi za zaključek poslovnega procesa – plačilo.

Zanimive so tudi izkušnje in zahteve glede komunikacijskih poti. Tuji partnerji brez izjeme zahtevajo komunikacijo preko nekega omrežja z dodano vrednostjo (VAN ali Value Added Network) oziroma standardizirane X.400 elektronske pošte.

SKLEP

Standard elektronskega poslovanja UN/EDIFACT je v preskrbovalni verigi zelo uporaben in omogoča maksimalno avtomatizacijo vseh členov te verige. Poskušali smo prikazati njegovo uporabo v zaključni fazi poslovnega procesa, to je v fazi plačila. Tudi v tej fazi je omogočena avtomatizacija komunikacije komitenta s svojo banko in preko nje s svojim poslovnim partnerjem za uspešen zaključek posla.

Razumljivo je, da bodo banke, ki ponujajo elektronsko banko na osnovi APP standarda, komitentom to še naprej ponujale. V sedanjem trenutku, ko imajo podjetja svoje obdelave prilagojene temu standardu, je težko tako rekoč čez noč prilagoditi obstoječe aplikacije drugemu standardu, pa čeprav so njegove prednosti še tako vidne. Uvajanje mednarodnega standarda UN/EDIFACT razumemo kot dolgoročen proces, ki se hitreje uvaja v tistih podjetjih, ki so poslovno povezana s svetom. Ponavadi tuji partnerji vzpodbudijo domača podjetja, da se lotijo poslovanja na ta način, številna podjetja, ki poslujejo samo na domačem trgu, pa zaenkrat še ne čutijo te potrebe. Tudi nekega splošnega izobraževanja v tej smeri še ni, saj že po tradiciji prevladuje dobro znani strah pred »novotarijami«. Ta strah izvira še iz časov prvih začetkov uvajanja elektronskega poslo-

vanja, ki je bilo v svojih prvih korakih precej drago. Dandanes cena uvedbe poslovanja po mednarodnem standardu UN/EDIFACT ni več problem, problem je v vsem, kar smo že našli: ustaljeno poslovanje na stari način in strah pred vsem novim, ki izhaja iz težnje po ohranitvi »statusa quo«, čemur v ozadju botruje tudi premajhno znanje, posebno na področju racionalizacije poslovnega procesa.

Vendar napredku ni mogoče uiti. Znanje in potreba po racionalizaciji v vseh členih preskrbovalne verige napredujeta, bliža se priključitev h gospodarsko razviti Evropi in uvedba mednarodnega standarda v elektronskem poslovanju v dva milijonski državi je nujna, če se hoče otresti negativnega slovesa majhnosti, kar je nekaterim že prerasel v travmo. Veličina majhnega naroda je zmožnost prerasti vrtičkarstvo, samozadostnost in nesmiselno konkurenco tam, kjer ni potrebna, pa združitev tudi na področju, ki res pomeni okno v svet, to je na področju standardizacije. Ko se bo to zgodilo, nihče ne bo imel več vzroka govoriti o majhnosti nekega naroda.

Literatura in viri:

- *A Guide to Financial EDI, Strategy and Implementation*, edited by John Knott & Arend Stemerding, EBES/EEG4 1996
- *Standardi posredovanja plačilnih sporočil med bankami in njihovimi komitenti*, delovna skupina za standarde in zunanji sodelavci, Ljubljana, februar 1999 (www.bsi.si – poglavje Plačilni sistemi)
- *Use of the UN/EDIFACT Standard* (www.unece.org/trade/rec/rec25en.htm)
- *United Nations Directories for Electronic Data Interchange for Administration, Commerce, and Transport* (www.unece.org/trade/untdd/welcome.htm)

◆
Lidija Slana je zaposlena v Novi Ljubljanski banki d.d., kjer dela že tri leta pri Banki Slovenije kot članica projektne skupine za reformo plačilnih sistemov. Od jeseni 1998 je članica delovne skupine za standarde v okviru projektne skupine z nalogo, da prouči svetovne trende v razvoju mednarodnega standarda UN/EDIFACT, da prevaja v slovenščino plačilna sporočila in pripravlja priložnice za njihovo uporabo. Zadolžena je tudi za vodenje delovne skupine za vodenje računov podjetij in bank in za objavljanje informacij o poteku reforme v slovenskem časopisu.

◆
Janez Strojani je končal študij na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani. Leta 1988 se je seznanil s prvimi poskusi elektronskega poslovanja in od takrat aktivno spremlja dogajanja in sodeluje pri projektih elektronskega poslovanja. Med drugim je bil pet let zaposlen v Telekomu Slovenije, kjer je vodil oddelek javne storitve posredovanja sporočil (Smail 400). Od leta 1998 vodi lastno podjetje Visit, ki je specializirano za področje elektronskega poslovanja, in aktivno sodeluje pri več projektih računalniške izmenjave podatkov v Sloveniji.

◆